

ملاحظات دربارهی مارکس

گفت‌وگوهایی با دوتچو ترومبادوری

میشل فوکو | ترجمه‌ی امیر هوشنگ افتخاری‌راد

مجموعه: ۱. کس / میشل فوکو / ترجمه امیر هوشنگ افتخاری راد / طراح گرافیک مجموعه: ۲. ساعدان / چاپ و صحافی: دارا / چاپ اول: نشر چشمه بهار ۱۳۹۷، تهران / تیراژ: ۷۰۰ نسخه / شماره: ۴ - ۱ - ۲۲۹ - ۶۰۰ - ۹۷۸ / حق چاپ و انتشار محفوظ و مخصوص نشر چشمه است. مرکز فروش نشر چشمه: تهران، کارگرمشالی، تقاطع بزرگراه شهید گمنام، کوچه‌ی چهارم، پلاک ۱۲ / تلفن: ۸۸۲ / کتابفروشی نشر چشمه‌ی کریم خان: تهران، خیابان کریم خان زند، نبش میرزای رازی شمار ۱۰۷ / تلفن: ۸۸۹۰۷۷۶۶ / کتابفروشی نشر چشمه‌ی کورش: تهران، بزرگراه ستاره شمال، خیابان پیامبر مرکزی، مجتمع تجاری کورش، طبقه‌ی پنجم، واحد ۴ / تلفن: ۲۴۹۷۱۹۸۸ / کتابفروشی نشر چشمه‌ی آرن: تهران، شهرک قدس (غرب)، بلوار فرحزادی، نرسیده به بزرگراه نییسی، حیاط، قطعی، نبش خیابان فخارمقدم، مجتمع تجاری آرن، طبقه‌ی ۲ / تلفن: ۷۵۹۳۵۴۵۵ / کتابفروشی نشر چشمه‌ی ایل: بابل، خیابان شریعتی، روبه‌روی شیرینی‌سرای بابل / تلفن: ۳۳۴۷۶۵۷۱ (۰۱۱) / کتابفروشی نشر چشمه‌ی پریس: تهران، پاسداران، نبش گلستان یکم، مجتمع پریس، طبقه‌ی ۲ / تلفن: ۹۱۰۰

سرشناسه: فوکو، میشل، ۱۸۴ - ۱۹۲۶ م
عنوان و نام پدیدآور: ملاحظات دربارهی مارکس / فوکو، جمعی
امیر هوشنگ افتخاری راد
مشخصات نشر: تهران: نشر چشمه، ۱۳۹۷
مشخصات ظاهری: ۱۴۲ ص
شابک: ۴ - ۹۶۰ - ۲۲۹ - ۶۰۰ - ۹۷۸
وضعیت فهرست‌نویسی: فیا
یادداشت: عنوان اصلی: Remarks on Mark
موضوع: مارکس، کارل، ۱۸۸۳ - ۱۸۱۸ م -- نقد و تفسیر
موضوع: Marx, Karl -- Drama -- Criticism and interpretation
موضوع: فوکو، میشل، ۱۹۸۴ - ۱۹۲۶ م -- مصاحبه‌ها
موضوع: Foucault, Michel -- Interviews
شناسه‌ی افزوده: ترومبادوری، دوتچو، ۱۹۴۵ م مصاحبه‌گر
شناسه‌ی افزوده: Trombadori, Duccio
شناسه‌ی افزوده: افتخاری راد، امیر هوشنگ، ۱۳۵۰ م، مترجم
رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۷ م ۷۸۶ / ۵ / HX۳۹
رده‌بندی دیویی: ۳۳۵ / ۴۰۹۲
شماره‌ی کتاب‌شناسی ملی: ۲۶۵۸۹۹۳

فهرست

یادداشت دهر مجموعه

۷

مقدمه‌ی ترجمه‌ی انگلیسی: تغییر جهت فکری

۱۱

مقدمه: فراسوی انقلاب

۱۹

۱. چگونه به تجربه به کتاب متولد می‌شود

۲۷

۲. دانش و تاریخ حقیقت

۴

۳. «اما ساخت پوری» بداع فرانسوی نبود»

۶۱

۴. آدورنو، هورکهایمر و مارکوزه: «کسی نمی‌کننده تاریخ» است؟

۹۱

۵. میان «کلمات» و «چیزها» می‌مه ۱۹۶۱

۱۰۳

۶. گفتمان قدرت

۱۱۳

یادداشت‌ها

۱۳۹

یادداشت دبیر مجموعه

تولید کتاب، حتا سرگرم‌کننده و مفرح، به یقین می‌تواند در حکم
تاریخ ریشه‌ها، هر فرهنگ ایدئولوژیک شده باشد، لیکن خود فرهنگ
گسترش‌یافته‌ای می‌کند که حتا پُرنده‌ترین کتاب‌ها نیز در آن
هضم می‌شود. این فرایند تحت عنوان «سیاست و فرهنگ ترویج
و تشویق کتاب‌خوانی» نیز عمل دست‌کاری را انجام می‌دهد. از این
حیث، کتاب‌هایی که کار، کار تکرار مکررات ندارند، در انواع و
اقسام قطع‌ها، مطابق با سلیقه بازار، عرضه می‌شوند. مثلاً ناشران
تلاش می‌کنند راهی برای گسترش فرهنگ و سیاست ترویج کتاب
بیابند، و بدین منظور کتاب‌هایی حتا گاه بدون هدفی معین به چاپ
می‌رسند که فقط پاسخ‌گوی منطق بازارند. در این وضعیت، آنچه
اهمیت پیدا می‌کند غیاب، فقدان، و جایی خالی در میان جنگلی از
کتاب‌هاست. در میان ردیف پیوسته‌ی قفسه‌های کتابخانه ناگهان
و به طور پیش‌بینی‌ناپذیری، یک فضای تهی ظاهر می‌شود. این
فضای تهی ادعایی است که هر ایده و فکری می‌تواند حامل آن
باشد. از این رو انتشار کتاب‌هایی با محتوا و فرم‌های ناهمگون، که
زمانی حکم فقدان را داشت، امروزه از فرط اشباع‌شدگی، بازار
کتاب را رنگارنگ کرده است، و بالطبع هر ناشر یا دبیر مجموعه‌ای

تلاش خود را صورت می‌دهد تا خواننده را متقاعد کند که دلیل انتشار این مجموعه چیزی نیست جز فقدان آن در بازار نشر. این تلاش همچون تقلای آدمی است که، به قول ویتگنشتاین، در اتاقی گرفتار شده است. او عرق‌ریزان مدام در بسته را به بیرون فشار می‌دهد، حال آن‌که در باز است و باید آن را به درون کشید.

ماده‌ای «پرتاب‌های فکر»، نه بر مقتضای بازار کتاب و نه بر مقتضای دین، بلکه با داعیه‌ی باز کردن فضای تهی (به درون، نه بیرون) در میان قفسه‌های پیوسته‌انبوه کتاب منتشر می‌شود. به تعبیر دیگر، در این انواع و اقسام ایده‌ها و افکار به اصطلاح کهنه و نو، یک فکر یا ایده می‌تواند حکم سنگی را داشته باشد که به سمت شیشه پرت می‌شود زیرا به یافتن هوا به اتاق، از مسیر ترک و شکستگی شیشه، می‌تواند فضای آن را آکنده از امر نو کند. این برخلاف ایده‌های گاه اوانگارد، که بدیل دیگر محافظه‌کاری یا نوعی آنا‌رشی خام آمیخته به نفی است، نیستی است که نه تنها پنجره، که درها و دیوارها را نیز تخریب می‌کنند. هر چند ممکن است در یک مقطع معین تاریخی تأثیرگذار باشد، ایده‌ای که موجب ترک در تفکر و عقل اینهمانی‌کننده است، «حرام» نامی از نفی متعین است که به خاطر خاصیت انضمامی‌اش، به یک نوع تاریخ - انتقادی مجهز است؛ و کتاب‌های پُر حجم، کوچک، متوسط، یا هر اندازه‌ای از این زاویه باید قرائت شوند، و گرنه چیزی نیستند جز سرگرمی یک بار مصرف.

ذکر فواید این نوع تفکر، همچون برشمردن «خواص ویتامینی» محصولات نیروزای فلان کارخانه، فایده‌ای نخواهد داشت جز تهی

کردن جوهر آن از جوهریت خود. بنابراین در این یادداشت تلاش نمی‌شود خواص این ایده‌ها و کتاب‌ها، یا بهانه و دلیل انتشار آن‌ها توضیح داده شود و تنها اشاره به باز کردن همان فضای خالی در میان قفسه‌ی کتابخانه‌ها کافی است.

اغلب ما در کودکی، از روی بازیگوشی یا شیطننت، شیشه‌ی پنجره‌ی همسایه را شکسته‌ایم و این درست برخلاف اعمال بررگ‌سالی ماست، دوره‌ای که در آن، به زعم والتر بنیامین، نقاب تحسین و پختگی به چهره می‌زنیم. «پرتاب‌های فکر» چیزی نیست جز همین برداشتن نقاب حکیمانه و پُرطمأنینه‌ی فکری. از این رو، در این کتاب‌ها گاه واجد ایده‌هایی نامتعارف، گاه شرح و تفسیر فمین گده قطعه نوشته‌هایی گسسته، اعم از ترجمه یا تألیف است، شبه معارف به یک نفی متعین تاریخی، درست در مقابل نفی ایدئالیستی یا شرح و توصیف منسجم یک فکر در مقام سیستم و ایدئولوژی ناب.

ایده‌ی انتشار چنین کتاب‌هایی از مدت‌ها پیش در ذهن ما بود، اما گاه بی‌رمقی و گاه مشکلات فنی مانع از تجسم مادی آن‌ها می‌شد. اکنون ورود این کتاب‌ها به بازار نشر مصاحبت شده است با اشباع بازار از محتوا و فرم، علی‌الخصوص در قلم‌های متعدد. این آثار دارای نگرش انتقادی تاریخی هستند که امروز خود دستکاری شده یا در نشر ایده‌ها و کتاب‌ها هضم شده و تحت عنوان پشته‌ی مطالعاتی درآمده‌اند، اما در عین حال می‌خواهند حامل محوایی، زعم آدورنو، بدون مقصود باشند؛ محتوایی که چه بسا مقصود نویسنده نبوده است، بلکه خواننده‌ی منتقد آن را باز می‌یابد.